

„Hver maður er borin frjáls og jafn öðrum að virðingu“

Umsjónafélag einhverfra – 20. mars 2012

„Hver maður er borin frjáls og jafn öðrum að virðingu“

▶ Um hvað fjalla mannréttindi?

- Um rétt þegnanna til að lifa lífi sínu án ótta við afskipti valdhafa. (Griðaréttur, taumhaldsskylda)
- Um rétt þegnanna til að fá aðstoð þessara sömu valdhafa til að lifa lífi sem er þeim samboðið sem manneskju (gæðaréttur, umönnunarskylda)

„Hver maður er borin frjáls og jafn öðrum að virðingu“

- ▶ Mannréttindaskrá Sameinuðu Þjóðanna
  - Mannréttindayfirlýsingin
  - Samningur um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi (meiri gæða)
  - Samningur um borgaraleg og stjórnmalaleg réttindi (meiri griður)

„Hver maður er borin frjáls og jafn öðrum að virðingu“

- ▶ Mannréttindaákvæði eru fyrst og fremst um skyldur stjórnvalda og þeirra sem vinna í þeirra umboði
  - A. Að þjóðarrétti alþjóðlegir samningar
  - B. skv. Landslögum t.d. Stjórnaskrá, fleiri lögum t.d. lögræðislögum, lögum um málefni fatlaðra.

„Hver maður er borin frjáls og jafn öðrum að virðingu“

- ▶ Jafnréttisregla Aristótelesar
  - . Gjalda ber líku líkt og ólíku ólíkt

Jafnrétti er því ekki það að allir fái það sama heldur að fólk sé jafnstætt eftir viðeigandi tilhliðranir

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

- ▶ **Dæmi um sáttmála sem ná til ákveðinna hópa.**
  - Samningur sem bannar mismun gagnvart konum – staðfestur 1979 og fullgiltur á Íslandi 1985
  - Sáttmálinn um réttindi barna – staðfestur 1989 og fullgiltur 1992

„Hver maður er borin frjáls og jafn öðrum að virðingu“

- ▶ Eftirfylgd með samningum og yfirlýsingum
  - Mannréttindasáttmáli Evrópu lögfestur hér á landi og telst því íslensk lög
  - Sérstakar eftirlitsnefndir með samningum
  - Krafa um skýrslugerð frá þjóðríkjum og samhliða skuggaskýrslur frá hagsmunasamtökum
  - Sérstakir sendiherrar t.d. með Grundvallarreglunum um málefni fatlaðra
  - Óháðar þjóðarstofnanir Sérfræðingahópur skýrslugerð aðgengileg öllum

„Hver maður er borin frjáls og jafn öðrum að virðingu“

▶ Alþjóðlegar yfirlýsingar um málefni fatlaðs fólks

- Yfirlýsing SP um réttindi fólks með þroskahömlun frá 1971
- Grundvallareglur SP um málefni fatlaðra 1993
- Salamanca yfirlýsingin frá UNESCO um samskipun í skólamálum 1994 endurnýjuð 2009

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

- ▶ Fyrsti sáttmáli 21. aldarinnar
- ▶ Sex ár í vinnslu (met hraði)
- ▶ Umræða frá 1993 þegar grundvallarreglurnar voru samþykktar
- ▶ Álitamál hvort rétt væri að hafa sérsáttmála eða nýta ákvæði annarra sáttmála (Ekkert nýtt í þessum sáttmála)
- ▶ Meira samráð við grasrótina en áður

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Ferill Samninga S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

- ▶ Samþykkt: með atkvæðagreiðslu
  - ▶ (13. des. 2006)
- ▶ Staðfesting: með undirskrift
  - ▶ (30. mars 2007)
- ▶ Fullgilding: Lög eiga að vera í samræmi við samning
- ▶ Lögfesta: Samningurinn sem heild gerður að landslögum
  - ▶ (Er í vinnslu á Íslandi)
- ▶ Gildistaka: Tveimur mánuðum eftir að ákveðinn fjöldi þjóða (20) hefur fullgilt
  - (3. maí 2008)

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Samningurinn bæði griðaréttarákvæði t.d.

12. grein (réttarstaða til jafns við aðra)

21. grein (tjáningar og skoðunarfrelsi)

23. grein (virðing fyrir heimili og fjölskyldulífi)

Mörg gæðaréttarákvæði

Telst sennilega nær því að vera um félagsleg og menningarleg réttindi

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Mismunandi sjónamið

- ▶ Milli landa
- ▶ Milli menningar og trúarbragðahópa
- ▶ Milli fötlunarhópa
- ▶ Milli stjórnmalaskoðana
- ▶ Fleiri skrifuðu undir en fyrirfram var reiknað með met á fyrsta degi (2012, 153 lönd undirritað þar af 109 fullgilt)
- ▶ **BNA hafa undirritað samninginn**

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

- ▶ Sáttmálinn er 50 greinar
- ▶ 30 greinar um réttindi (7 almennar „láréttar“ 23 efnistengdar)
- ▶ 20 greinar um upplýsingaöflun, eftirlit og framkvæmd
- ▶ Valfrjáls bókun 18 greina fylgir með, Ísland undirritaði (90 ríki undirritað 63 fullgilt jan. 2012)

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Formáli 25 staflaðir um sameiginlega sýn ríkja sem eiga aðild að samningi þessum m.a.

- ....Að almennar reglur og sáttmálar um mannréttindi og mannfrelsi gilda fyrir fatlað fólk sem og aðra og að mismunun sakir fötlunar misbjóði mannlegri reisn og verðleikum mannsins .....
- ▶ .....Að fötlun sé breytingum undirorpin og ráðist af samspili milli skerðingar og m.a. viðhorfstengdra tálma og umhverfishindrana („tengsla líkanið“)

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

- ▶ .... Að ávinningur sé af því að samþætta málefni fatlaðra öðrum málum samfélagsins
- ▶ ...Að mannréttindi eigi að ná til allra „einnig þeirra sem þurfa mikinn stuðning“
- ▶ ..Að nauðsyn sé á samvinnu á milli aðila og einnig á milli þjóða

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

- ▶ ... Að fatlað fólk leggur til þarft framlag til almennar velsældar og fjölbreytni samfélaganna
- ... Að viðurkenna beri rétt fatlaðs fólks til sjálfræðis og aðildar af ákvarðanatöku bæði almennt og sérstaklega hvað varðar þá með beinum hætti.
- ▶ ...Að hætta sé á tvöfaldri mismunun vegna m.a. kynferðis, aldurs, kynþátta o.fl auk fötlunar.

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

- ▶ ... Að fatlað fólk er sundurleitur hópur
- ▶ ... Að fötluðu börn njóti til fulls mannréttinda
- ▶ ... Að fjölskyldan sé hin eðlilega undirstöðueining.
- ▶ ... Að gerð alþjóðasamnings er mikilvægt framlag bæði í þróunar- og iðnríkjum

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Þjóðríkin „Hafa orðið ásátt um eftirfarandi.“

Grundvallarviðmið

- ▶ b. Bann við mismunun
- ▶ c. Jöfn þátttaka og viðurkenning í samfélaginu
- ▶ d. Virðing fyrir mismunandi atgervi fólks og að fötlun sé hluti að margbreytileika mannkynsins

Frh....

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

..... grundvallarviðmið

- ▶ e. Jöfn tækifæri
- ▶ f. Gott aðgengi
- ▶ g. Jafnrétti kynjanna meðal fatlaðra
- ▶ h. Virðing fyrir þroskastöðu fatlaðra barna og rétti þeirra til að varðveita eiginleika sinn

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Valdar greinar

8. grein. Nauðsyn á að breyta ímynd
9. grein. Aðgengi þ.m.t að upplýsingum
10. grein. Aldrei má draga í efa meðfæddan rétt til lífsins (t.d. læknisaðstoð)
12. grein. Lagaleg staða. Ákvæði um að veita skuli aðstoð til að fólk geti farið með rétt sinn sjálfir. Einnig um eftirlit með þeim sem veita þeim fötluðu aðstoð sem ekki geta farið með rétt sinn

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Margar greinar um frelsi og öryggi

14. grein. Fötlun aldrei réttlæting fyrir skerðingu frelsis. Ef skerða þarf frelsi sé það gert í samræði við lög og alþjóðlega mannréttindasáttmála

16. grein.... til að koma í veg fyrir misnotkun og ofbeldi skal aðbúnaður og þjónusta vera undir eftirliti sjálfsstæðra aðila.

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Greinar um m.a.

Líkamlegt og andlegt friðhelgi allra skal virt
(grein 17)

Rétturinn til ríkisfangs og að breyta því (18. grein)

- ▶ Öll þjónusta samfélagsins á að vera til staðar fyrir fatlaða jafnt og aðra og taka mið að þörfum þeirra
- ▶ Allir eiga rétt á þjónustu sem hafi að markmiði að koma í veg fyrir aðskilnað og einangrun og velja sér búsetustað og með hverjum þeir búa
- ▶ Þeim sé ekki gert að eiga heima þar sem tiltekið búsetuform ríkir

(grein 19)

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Greinar um m.a.

- ▶ Réttinn til upplýsinga m.a. á auðskildu máli (21. grein)
- ▶ Friðhelgi einkalífs: Virða ber lögvarinn rétt til einkalífs, fjölskyldulífs, heimilislífs og samskipta (22. grein)
- ▶ Réttin til menntunar: Tryggja ber að fatlaðir eigi rétt á menntun án aðgreiningar á öllum skólastig sem býður uppá nám í gegnum lífið (24 grein)
- ▶ Rétturinn til atvinnu: fatlað fólk á rétt á atvinnu og launum á við aðra (27. grein)
- ▶ Réttur til menningarlífs tómstundabátttöku: Fatlað fólk á rétt til jafnra þátttöku á við aðra í menningalífi og tómstundum (30. grein)
- ▶ Texti sáttmálans að vera aðgengilegur fyrir fatlaða (grein 49)

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Framkvæmd eftirfylgni eftirlit

- ▶ Miðstöð innan stjórnarsýslunnar fylgist með
- ▶ Sjálfstæð eftirlitstofnun innanlands
- ▶ Upplýsingasöfnun í hverju landi til að auðvelda hverju þarf að breyta. Unnið í samvinnu við hagsmunasamtök fatlaðra
- ▶ Alþjóðleg eftirlitsnefnd (18 manna) sérfræðingar á sviði réttarkerfis og fötlunarfræða

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Framkvæmd eftirfylgni eftirlit

Innan tveggja ár frá gildistöku skili ríkin skýrslu til alþjóðlegu nefndarinnar um ástand og aðgerðir
Síðan á fjögurra ára fresti

Fatlaðir og samtök þeirra komi að gerð skýrsluna
Skýrslan skal vera aðgengileg almenningi

Alþjóðlega nefndin gerir athugasemdir og kemur á framfæri tilmælum þau eiga líka vera aðgengileg almenning.

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Framkvæmd eftirfylgni eftirlit:

Skýrsla alþjóðlegu nefndarinnar fer til Alsherjapings S.Þ.

Fulltrúar ríkja hittast reglulega og eigi sjaldnar en annað hvert ár og ræða framgang samningsins

Aðalritari S.Þ. Er vörsluaðili samningsins

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Ísland

Nefnd að störfum frá 2008 vegna fullgildingar
(löggildingar?)

Tillögur hennar liggja fyrir og voru til
umsagnar til 22. maí 2010

Ráðherra skal leggja fram tillögu til
þingsályktunar um m.a. tímasettar aðgerðir
vegna lögfestingar Samnings S.Þ. (lög um málefni
fatlaðs fólks)

Sáttmáli S.Þ. um réttindi fatlaðs fólks

Álitamál

Á að lögfesta samninginn í heild ?

Hvar á að vista stjórnarsýslulegt eftirlit ? (33 gr tl. 1)

Hvaða óháða stofnun á að hafa eftirlit ?(33 gr tl. 2)

Skiptir miklu máli að kynna og innleiða hugarfarið